

OD ISTOG AUTORA

NOĆ U ŠANGAJU

IZGUBLJENI U PREVODU

NIKOL MONES

Preveo
Nikola Pajvančić

■ Laguna ■

Naslov originala

Nicole Mones

LOST IN TRANSLATION

Copyright © 1998 by Nicole Mones

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

IZGUBLJENI U PREVODU

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Beleška autorke

Ovo delo je plod mašte. Ponekad se spominju stvarni ljudi i događaji, u cilju potkrepljivanja istorijske realnosti. Posebno, mada su mnoge činjenice u vezi sa Tejarom de Šardenom i Lusil Svon tačne, a citati iz njihovih pisama preuzeti iz objavljenih izvora, dala sam sebi slobodu u korišćenju tih činjenica u ovom delu. Imena, likovi i događaji u vezi sa neistorijskim ličnostima plod su autorkine mašte. Dodatne informacije ćete naći u Istorijskim beleškama.

Materijal iz sledećih izvora korišćen je sa dozvolom:

The Phenomenon of Man, Pierre Teilhard de Chardin. Copyright 1955 Editions de Seuil. Copyright © u engleskom prevodu William Collins Sons & Co. Ltd., London, i Harper and Row, Publishers, Inc., New York. Štampano sa dozvolom HarperCollins Publishers, Inc.

The Phenomenon of Man, Pierre Teilhard de Chardin © Editions de Seuil, 1951. Štampano sa dozvolom.

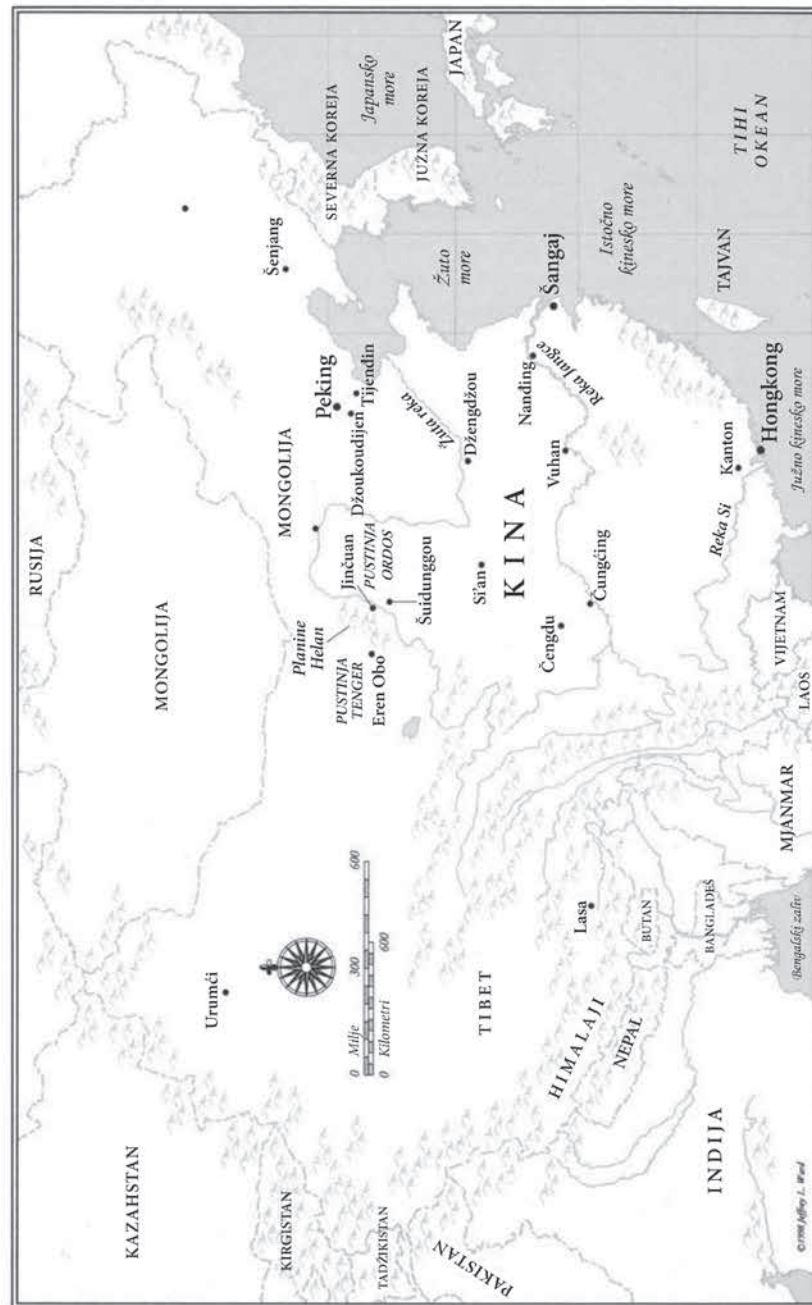
„Kad sunce iza brda baci senku...“ štampano sa dozvolom Philomel Books iz *Chinese Mother Goose Rhymes*, izabrao i priredio Robert Wyndham, © 1968 by Robert Wyndham.

Citirani su i kratki odlomci iz sledećih dela:

Letters From a Traveller, by Pierre Teilhard de Chardin, Copyright © 1962 u engleskom prevodu William Collins Sons & Co. Ltd., London i Harper and Row, Publishers, Inc., New York.

Letters to Léontine Zanta, by Pierre Teilhard de Chardin u engleskom prevodu William Collins Sons & Co. Ltd., London i Harper and Row, Publishers, Inc., New York, 1969.

The Letters of Teilhard de Chardin and Lucile Swan, Thomas M. King and Mary Wood Gilbert, editors. Copyright © 1993 by Mary Wood Gilbert.

Pošto se u samoj dubini ljudske svesti unutrašnja strana sveta pojavljuje i ogleda u samoj sebi, bilo bi dovoljno da gledamo samo sebe da bismo razumeli u kakvim se dinamičkim odnosima nalaze, u bilo kojoj tački vasiona, spoljašnjost i unutrašnjost stvari.

U suštini, ovo „čitanje“ je jedno od najtežih.*

Pjer Tejar de Šarden
Fenomen čoveka

* Prevod Jovanka Čemerikić, BIGZ, 1979. (Prim. prev.)

I

Ulobiju hotela *Mincu* drugi noćni recepcioner Huang pogledao je kroz velika staklena vrata baš kada je strankinja tumač prošla gurajući bicikl. Opčinjen ju je pratio pogledom. Znao je šta znači kada ona kasno noću ode u kratkoj haljini. U Kini nema tajni. Osmehnuo se i vratio svom računaru.

Napolju je Alis Manegan počela da okreće pedale niz Čangan dađije. Proletela je pored kaldrmisanih pločnika, pored dućana na kojima su *paizi*, firme ispisane ukrasnim, dinamičnim znacima u kurzivu: *Srećna budućnost*, *Čaplja u letu* i *Povoljni vetar*. Noževi, cipele i kozmetika, delovi za bicikl i kalemovi žice, svi su se trudili da privuku pažnju.

Metalni kapci su, međutim, noću bili spuštteni. Crnokosa gomila se razišla. Po danu je bulevar vrveo od *renao* života, ali je sada vreli vulkan Pekinžana i njihovih histeričnih zvona bicikala utihnulo. Mada, i dalje je mirisalo na Peking. Vazduh je bio težak, natruo, sa primesom kanalizacije – i prepun istorije.

Iza niskog niza dućana ugledala je velike četvrtaste državne zgrade – institute, službe i uprave koje su se pružale duž bulevara. Čangan je bio glavni paok pekinškog točka. Širok i prav, izgrađen za parade, gromoglasno je vodio pravo u srce

prestonice i čitave Kine, u Zabranjeni grad. Ljudi su ga nekad zvali *Danei*. Velika unutrašnjost. A evo ga sada: ogromni žučkasti bedemi, srednjovekovne zidine, zatvoreni, goli; sav *qi* okrenut ka unutra, ka onome što je sakriveno, moćno i beskonačno složeno. Iznad Kapije nebeskog mira dizao se ogromni portret rumenog i osmehnutog predsednika Maoa.

Alis se okrenula i zaobišla trg Tjenanmen. Povetarac joj je zašuškao lišćem iznad glave i poterao praznu kartonsku posudu po pločniku. Na taj zvuk se osvrnula desno pa levo. Nije bilo nikoga.

Ubrzala je i noćni letnji vetar bio joj je svilen na licu. Pored velikog kamenog luka Čijenmen, onda južno na Bulevar Čijenmen u stari kineski grad sa mnoštvom šarenih prodavnica, restorana, pozorišta. Skrenula je sa bulevara, kroz izukrštane uzane *hutonge*. Volela je taj drevni lavirint zemljanih uličica. Za nju su one bile istinsko srce prestonice, a ne ona divovska palata visokih zidova pozadi. Tu, između nizova istih srebrnastih kamenih zidova, Alis je ponekad osećala da joj je Kina nadohvat ruke. Ponekad. Ponovo se okrenula, desno pa levo. Onda je prešla poznatu raskrnicu sa starim kamenim spomenikom u sredini. Skrenula je u uličicu popločanu ciglama, gde je između kamenih zidova njen bicikl jedva mogao da prođe. Tamo. *Blistava kafa*.

Neonski znak je urlao KAFA na engleskom, pošto je engleski trenutno u Pekingu bio veoma pomodan, ali je kafa naravno imala veoma malo veze sa svrhom tog lokala. Vezala je bicikl među mnoge druge na metalnom stalku. Na zgradi su bila jedna vrata, obojena u crno, i niz zatvorenih prozora, tako da je izgledalo zatvoreno. Nije bilo nikakvih znakova života. Međutim, bio je petak, nešto pre ponoći, i Alis je znala da nije tako.

Otvorila je vrata. Smesta ju je zapljusnuo duboki, neizbežni bas karaoka a iznad njega huk gomile koja priča i puši. Savremeni, skupo odeveni Kinezi, nedavno oslobođeni kulturne izolacije, gurali su se, obuzeti željom da učestvuju dok *yang qi*,

sadašnji trenutak, eksplodira. Nema nijednog slobodnog mesta, pomislila je kada se osvrnula. Jedva ima mesta za stajanje.

Videla je kako na drugoj strani dvorane sitan čovek kratko podšišane crne kose sa starinskim okruglim naočarima izlazi na pozornicu i peva ritam i bluz hit iz pedesetih. Prebacivao je težinu s jedne na drugu nogu, potpuno neusklađeno sa ritmom muzike, ljuljajući stalak za mikrofon levo-desno dok je izvikivao svaki slog.

Osmehnula se. Stvarno je mnogo volela Peking. Sutra će se upoznati sa novim klijentom. Noćas je slobodna. Osmotrla je prepune stolove praćena blistavom duvačkom sekcijom sa ozvučenja.

Pored nje je stao neki čovek. Imao je široka ramena, uzan struk i duboko usađene crne oči. „Nekog čekaš?“, upitao je na kineskom.

„*Wo zai deng, wo bu zai deng*“, odgovorila je ona neodređeno, sa gotovo savršenom intonacijom. Čekam, a možda i ne čekam. „A ti?“

On se osmehnuo, pošto mu se dopala njena prefinjenost, a nju je to čitavu zagrejalo, zato što je to bio nekontrolisani izraz zadovoljstva koji je otvorio njegovo lice boje slonovače i pokazao nešto nezaštićeno, gotovo nevino – mada bi nevinost u mestu kao što je *Blistava kafa* bila nemoguća. Na takvim mestima se ljudi dobro kriju. Što je Alis sasvim odgovala.

Tiho se nasmejao. „Ja čekam tebe“, rekao je. „Jednu stranjinu. Zamisli samo.“

„Da. Strankinju.“ Iza njegovog osmeha primetila je uobičajenu mušku rezervisanost i onaj opuštenu osećaj rasne superiornosti zbog koga bi ona uvek zadržala od straha, nade i uzbuđenja.

„Hajde.“ Pozvao ju je pogledom, pa se okrenuo i provukao kroz gomilu, dalje od nje, nije je vodio, nije se čak ni osvrnuo ka njoj, ali je znao da će ga ona pratiti. Pored njih se provukao konobar sa punim poslužavnikom. Osetila je kineske oči: Gle,

neka zapadnjakinja u kratkoj crnoj haljini, riđokosa, nalik na pticu, pegava. Volela je da je primećuju. To je pojačavalo zadovoljstvo ovakvih noći, noći koje je dozvoljavala sebi zato što je, ipak, bila žena, a kada u njenom životu nije bilo istinske ljubavi, neka bar bude pažnje. A onda – čudo. Čovek je stvorio dve slobodne stolice.

„Kako te zovu?“ Nagnuo se blizu da zakloni talase muzike.

Odgovorila je „Julijen“, kinesko ime koje je u poslednje vreme koristila u takvim situacijama. Julijen je bilo starinsko ime; značilo je Mirišljavi Lotos. Bilo je to ime zvučno na više nivoa. Uvezana stopala su se zvala lotosi, a postojala je i ona slavna junakinja kineskih erotskih priča Zlatni Lotos.

On je shvatio te aluzije. Skupio je usne, kao da mu je zabavno. „Ja sam Lu Ming.“

Kraj njih se stvori suvi mladi konobar sa oštrim, rošavim licem. „*Bai jiu*“, reče mu Lu Ming, što je bio žargonski izraz za popularno žestoko alkoholno piće od pirinča, sa 60 posto alkohola. Onda se okrenu ka Alis: „Osim ako ti radije ne bi...“ – prekinuo je svoj kineski da pokuša da to izgovori na engleski način – „koka-kolu?“

„*Bai jiu ye xing*“, odgovorila je. Što da ne, pomislila je, pirinčani alkohol, jedna čašica, možda dve. Bolje je biti zagrejan. „Dobro. *Bai jiu*.“

Alkohol je stigao, bistra tečnost u dve čašice. Lu Ming je nazdravio njihovom prijateljstvu uobičajenim rečima, pa je dodao: „*Gan-bei*“, suva čaša, i oboje su iskapili i nasmejali se. Vatra ju je zapekla u želucu pa se smesta digla u glavu. Kada je poslednji put jela?

„Šta radiš u Peking?“ upitao je Lu Ming, kružeći praznom čašicom po mokrom stolu.

Zastala je. Ponekad je izmišljala profesije ali je noćas, u trenutku, odlučila da kaže istinu. „Ja sam prevodilac.“

„Trgovinski?“

„Slobodni strelac. Treba da počnem da radim za jednog arheologa. Nešto u vezi sa homo erekтусom.“

„A?“ usitnio je očima.

„Znaš, homo erekтус, čovekovi preci, karika koja nedostaje? Kao pekinški čovek?“

„Misliš na čoveka-majmuna?“, rekao je uz smeh, koristeći uličnu reč *luanren*. „Ja iskreno sumnjam da je kineski narod potomak čoveka-majmuna!“

„Pa“ – blago se stegla zbog te predrasude – „ja o tome za-pravo ništa ne znam. Ja samo prevodim.“

Lu Ming ipak nije odustajao. „Ali takva ekspedicija sigurno košta mnogo novca!“ Digao je ruku i sa dva prsta dao znak konobaru koji je prolazio. „A zašto? Zbog istorije? Kakvo razbacivanje!“ Pred njima su se stvorile dve nove, pune čašice. Muzika je i dalje treštala. „Istorija je samo hobi. Zabava za starce kojima je ponestao *yang*.“

„Ja volim istoriju“, rekla je ona kao da se brani. „Mislim da su starine prelepe.“

„Ono što je bitno sada i za budućnost jeste modernizacija. Trgovina.“ Nagnuo se ka njoj. „Novac.“

„Za novac.“ Usiljeno se osmehnula. Nije bilo svrhe prepirati se sa Kinezima. Posebno ako ste žensko. I strankinja. Njihovo zanimanje za nju – za slobodni američki duh, neposredan smeh, blede, spremno telo – uvek je sadržalo mogućnost za prezir. Ako bi, međutim, ona uspela da se zadrži dalje od te oštrice, uzbuđenje je bilo bez premca. Ispili su. „A ti, Lu Ming? Čime se ti baviš?“

„Biznisom“, rekao je prosto, kao da nikakvo dodatno objašnjenje nije potrebno za tu najslavniju reč. Vešto je izvadio belu posetnicu iz džepa crnog sakoa.

Pogledala je znake. „*Grupa Lu, investicije i konsalting*?“

Dodirnuo se po čelu, šaljivo oponašajući salutiranje.

„Pa, predsedniče Lu, za tvoj profit.“ Osmehnula se, zadovoljna što vidi da je ispred nje još jedna puna čašica. „*Gan-bei*.“

Ispili su i zajedno huknuli. Glasna prostorija se zatresla. „Ovo su sigurno dobra vremena za tebe“, rekla je, kotrljajući praznu čašicu među dlanovima. „Sadašnje rukovodstvo.“

„Da, tako je. Zahvaljujući starom Deng Sijaopingu imamo sve ovo.“ Zastao je i naglim pokretom očiju uspeo da obuhvati pomahnitalu gomilu, plimski talas gitara i saksofona sa zvučnika, glasni šum smeha, i na kraju, i najznačajnije, svoju četvrtastu belu posetnicu, sada mokru od alkohola na stolu. „*Ta-de kai fang zheng che, liufang bai shi; danshi Liu-Si ye jiang yichou wanian.*“ Otvorena vrata će ostaviti dobar glas za stotinu pokolenja, ali će četvrti šesti ostaviti smrad za deset hiljada godina.

„Istina“, rekla je, prepoznavši žargonski izraz *četvrti šesti* – skraćenicu za događaje na trgu Tjenanmen, četvrtog juna. Kinezi vole da pamte stvari po brojevima. „Misliš da će novo rukovodstvo možda promeniti stanje?“

Spustio je glas i time kao da je stvorio sponu između njih. „Greška je razmišljati ko je na čelu. Stare vođe naravno umiru. Ali onda se ne menja mnogo. Vuk samo postane pas. Mada što se tiče otvorenih vrata“ – time je mislio na novi liberalizam u Kini – „siguran sam da će ostati kako jeste. Neće opet moći da ih zatvore.“ Ispod stola je stavio svoje stopalo uz njeno, bila je to blaga ali jasna poruka. „Vidiš“, rekao je, pa je simpatično raširio ruke, „sada mi je stalo samo do mog ličnog uspeha. Potpuni sebičluk! Ali ja sam obrazovan. Takođe – u tome se svi slažu, Julijen – imam dobro srce. Prema tome“ – nagnuo se i pogledao je u oči – „hoće li Julijen sada poći sa mnom na neko mirnije mesto, gde prijatelji mogu opušteno da razgovaraju?“

Dim cigareta, smeh i pulsirajući bas kovitali su se oko nje. Iznenada je *Blistava kafa* bila kutija puna grmljavine, puna neizdržive buke. On me zaista želi, pomislila je uz poznato uzbuđenje. A onda je oklevala.

Protrljao je svojim stopalom njeno. Bilo je mekano, samo u čarapi. Kada je izuo cipelu? „*Yu bu zuo, er bu xiu*“, prošaputala je. Kada jednom nešto počne, niko ga ne može sprečiti pre kraja.

Sklonio je stopalo, sada je više nije dodirivao, već se samo naginjao ka njoj – ali čitavo njegovo telo gorelo je od pažnje. Isto kao i njeno. Sklopila je oči. Pretvaraj se, noćas. Osetila je kako je privlači u centar sebe, gde se sigurno krije ulaz u čitavu Kinu. „*Wei shenmo bu*“, prošaputala je naposletku: Zašto da ne.

On je ćutao dok su vozili bicikle jedno pored drugog kroz blatnjave uličice koje su se vijugavo širile od *Blistave kafe* – toga se sećala sutradan ujutro dok se kroz maglovitu zoru vraćala u hotel *Mincu*. On joj se jednom osmehnuo, široko, ali ništa nije rekao. Bilo je to tako svojstveno jednom Kinezu da ne govori, da više ne govori, sada kada će se to desiti. Svi su posedovali tu veličanstvenu uzdržanost. Znala je i kako će se taj zid uzdržanosti srušiti, i bila je u pravu: čak i sada, dok je brzo okretala pedale kroz rano slabašno svetlo Bulevara Vangfuding, butine su joj se stezale od želje kada se prisetila kako su se vrata zatvorila za njima u stanu i kada se on okrenuo ka njoj, uhvatio je i jednim pokretom je poveo sa sobom na pod gde je u trenutku rečiti, pronicljivi, uglađeni čovek koji je bio u *Blistavoj kafi* nestao, a njegovo mesto zauzelo čisto telesno biće, žestoko muško, mahnito od želje da uđe u nju.

Kasnije, kada su nagi ležali pod čaršavima, kraj otvorenog prozora, on ju je pitao da li mogu, pošto je u Peking, da se ponovo viđaju. Nije odmah odgovorila. To je za nju bilo ono teško. Volela je kad je prvi put dodirnu, i uvek bi se malčice stegnula, ustuknula, uživala u talasima sramote i stida, a onda bi se, napokon, predala. To je bilo zadovoljstvo. Ali ono bi se uvek okončalo. Seks bi se uvek završio i priča bi se vratila, a sa njom granice koje nikako nije mogla da pređe.

„Naravno da ne bih mogao da te posećujem u tvom hotelu.“ Pripalio je cigaretu i izbacio plavi oblak ka tavanici. „To bi izazvalo previše priča. Ti si *waiguoren*, osoba iz tuđe zemlje. Nisi Kineskinja. Ali bi mogla da dođeš ovde, noću.“

Je li on to morao da kaže? Mada naravno mnogi muškarci previše pričaju, i nesmotreno, u privremenom stanju potpune iskrenosti koja sledi posle seksa.

„Dakle?“, upitao je tiho, prolazeći prstima kroz njenu kosu. Bila je uzdržana. „Znam sve o tome što govoriš.“

Osmehnulo se. „*Mingbai jiu hao*“, srećno je uzvratilo šapatom. Drago mi je što shvataš.

Nije odgovorila na te njegove reči. Kroz nekoliko trenutaka je zaspao.

Udaljila se od njega u nepoznatom krevetu. A sutradan ujutru, kada je ustala u zoru i vezala svoj drevni kineski štitnik za stomak i povukla zatvarač na crnoj haljini, a on joj iz kreveta prošaptao da mu zapiše kako može da je nađe, napisala je samo znake za lažno ime Julijen i izmišljeni broj u Pekingu.

Ponekad, kada bi ustala i obukla se pred zoru, muškarci nisu tražili njen broj. Samo bi je nemo gledali dok odlazi. Činilo se da znaju kako ne treba ništa da kažu.

Posle isprekidanog i kratkog sna doktor Adam Spenser je naterao svoje tromo četrdesetosmogođišnje telo da ustane iz kreveta. Bilo je tek pet ujutru, ali je on nedavno doputovao i znao je da te prve noći u Kini nikako neće moći više da spava. Zato se obrijao, obukao, pa izvadio sinovljevu fotografiju iz novčanika i neko vreme je posmatrao. Pokušavao je da ne misli o činjenici kako je kod kuće, u Nevadi, sada poslepodne. I u Kaliforniji, gde njegov sin sada živi. Vratio je fotografiju i pogledao se u ogledalu. Umoran do srži, raščupane plave kose, ali i dalje prilično vitak, nije izgledao loše, tako sredovečan, mekanog lica. Dobro je poznavao svoj odraz, svoje jednostavne sive oči i obraze ispod kojih kao da nije bilo kostiju, i okrugla usta, koja su nekada bila dečaćka; odavno je već navikao na sebe.

Seo je u izlizanu fotelju, uključio krug žute svetlosti pa je prelistao jednu od mnogih knjiga Tejara de Šardena koje je poneo – ovo je bila zbirka pisama iz Kine tog velikog čoveka

– ispio je šolju vrelog čaja koji je imao ukus gvožđa, pa je počeo da zapisuje u svoju uvek spremnu plavu džepnu beležnicu. Posle nekog vremena je isključio svetlo i prišao prozoru da raširi zavese. Daleka siva zora dizala se nad gradom. Bulevar Čangan, Bulevar dugačkog mira, počinjao je da se budi; začula se tutnjava vojnog kamiona, a onda, nestvarno u magli, kloparanje mazge koja vuče kola.

A tamo – šta je ono?

Pritisnuo je čelo na staklo. Gospode, to je neka zapadnjakinja na biciklu! Zaškiljio se da bolje vidi kroz staklo.

Brzo je prešla preko parkinga pa je nestala iza zgrade. Čas kasnije pojavila se peške. Video je da je krhko građena. Oprezno je pogledala levo-desno, pa je hitro ušla.

Nestala. Zurio je dole u parking, usitnio očima, zapitao se.

Sa tumačem je trebalo da se nađe u hotelskom restoranu u pola osam. Seo je i pogledao jelovnik, koji je bio uglavnom na kineskom. Obuzelo ga je uzbuđenje što je napokon tu. Bilo mu je potrebno više od godinu dana da to ostvari. Prvo je izučavao sve što je objavljeno o severozapadnim pustinjama Kine, čitao sve dostupno na engleskom, pa je čak skupio novac za prevod nekih kineskih tekstova. Pratio je korak po korak pustinjske ekspedicije Pjera Tejara de Šardena od pre sedamdeset i nešto godina. Razmatrao je čitavu karijeru oca Tejara, koji je bio istaknut paleontolog u svoje doba a onda, posle smrti, postao slavan zbog knjiga o transcendentnoj hrišćanskoj filozofiji. Prebirao je po tragovima iz njegovih knjiga, iz njegovih objavljenih pisama i dnevnika. A sve je to pokrenula tajna koju je Spenserov deda – u mladosti poznati geolog i Tejarov prijatelj – poverio unuku nedugo pre smrti. Postepeno je shvatao kako slagalica nastaje. Onda je napisao molbu za grant. Obezbedio odsustvo na univerzitetu. Našao tumača.

Trgao se na zvuk škripanja stolice, a onda: „Vi ste doktor Spenser?“

Digao je pogled i progutao knedlu. Ridokosa žena.

Sada je na sebi imala farmerke i jednostavnu majicu, ali je to bila ona. Bez imalo sumnje. Kosu je zadenula iza ušiju i imala je prijatno pegavo, sitno lice visokih jagodica i oči boje mahovine.

„Dobro jutro“, rekla je i pružila ruku. „*Zaochen hao*. Ja sam Alis Manegan.“

„Adam Spenser.“ Rukovali su se. Šaka joj je bila sitna, finih kostiju. „Izvinite, malo sam iznenađen.“ Osmehnuo se kao da se izvinjava. „Zato što sam vas jutros video.“

„Videli ste me?“

„Pred zoru. To ste bili vi, zar ne? Vraćali ste se u hotel na biciklu?“

Zastala je i pogledala ga. Nešto nejasno preletelo joj je preko lica. „Da. To sam bila ja.“

„Hm.“ Prigušio je dodatna pitanja. „Dakle.“

„Dakle.“ Sela je, pozvala konobaricu i naručila hranu na kineskom. Popravila je tanjir i štapiće od tamnog drveta na stolnjaku. „Dobro ste putovali?“

„Sve je bilo u redu. Hvala. Divno je što sam u Kini.“

„O, da – ja volim Kinu.“ Lice joj se ozarilo; na tren kao da se sve na njoj srećno uklopilo. „Volim ovdašnji osećaj za prošlost, civilizaciju, jezik. A teško da bi se mogla više razlikovati od“ – zastala je – „Amerike.“

„Ne sviđa vam se Amerika.“

Blago je slegnula ramenima.

„Ali tamo ste odrasli?“

„To ne znači da mi se sviđalo. U svakom slučaju, dobro došli.“ Naslonila se u stolici. „Ispričajte mi sada nešto više o poslu.“

„U redu. Dobro.“ Izvadio je beležnicu i otvorio je na stolu, pa je skinuo poklopac sa jeftine hemijske olovke. „Da li znate za dela Tejara de Šardena?“

„Tejara de Šardena – da, pomalo. Bio je jezuita. Mislim da sam na koledžu čitala *Fenomen čoveka*. Zapravo, godinama ga nisam čitala. Mada je dugo živeo u Kini. To sigurno znate.“

„Da.“ Nešto je zabeležio. „A pretpostavljam da znate da je bio i slavan paleontolog kao i teolog. Zato su ga i proterali u Kinu. Eseji koje je napisao o evoluciji bili su malo previše stvarni za Vatikan. Njihova ideja o poreklu čoveka svodila se na Adama i Evu. I tačka.“

„Pa.“ Alis se malčice osmehnula. „Tejar je previše znao da bi se s tim slagao.“

„Tako je. Zato su ga poslali u Kinu. Rekao bih srećom po arheologiju – zato što je otkrio neke od prvih lokaliteta ranih ljudi u Aziji.“ Spenser se povukao, bajagi uplašen, kada je konobarica spustila visoku, zaljuljanu piramidu posuda iz kojih se pušilo. „Vi ste sve ovo naručili?“ Začuđeno je pogledao na zaprepašujuće žuta jaja, supu i sjajne zelene gomile ukiseljenog povrća.

„Ne brinite. Jeftino je. Ženminbi je opet devalvirao.“ Uzela je pržene klice soje i nešto sićušnih srebrnastih ribica, stavila ih na svoj tanjir sa belim jastučićima hleba spremljenog na pari. Osećala se dobro posle prethodne noći. Gladno. Živo. Kao da lebdi. Znala je da će se kasnije osećanje zaglavljenosti ponovo prišunjati, ali za sada – osmehnula se američkom arheologu. „Dakle, šta ste ono pričali? Evolucija.“

Spenser je zurio. Čoveče, baš je jela za tako sitnu osobu. „Da. Tejar je ovde uradio mnoge velike stvari. Otkrio je neke važne lokalitete iz kasnog paleolita, posebno na krajnjem severozapadu. Onda je 1929. počeo da radi sa grupom koja je otkrila pekinškog čoveka, ovde, izvan grada.“

„O, da“, rekla je ona. „Pekinški čovek.“

„To je bilo jedno od najvažnijih otkrića homo erektusa u istoriji arheologije, otkriveno je čitavo naselje hominida. U doba kada su ljudi još osporavali teoriju evolucije, iznenada su se pojavile te kosti – očigledno čovekovog pretka. Delom čoveka, a delom... nečeg drugog. A sada prelazimo na naše istraživanje, Alis, zato što sam zbog toga došao u Kinu – da potražim pekinškog čoveka. Sinantropa.“

„On je nestao?“

„Zar ne znate? Nestao je u toku Drugog svetskog rata. Nikada nije nađen.“

Prestala je da žvače i malčice digla obrve. „Stvarno.“

Klimnuo je glavom. „Godine 1941. u Kini je bilo opasno. Japanci su okupirali Peking još 1937. i polako su gutali ostatak zemlje. Zato su stranci spakovali kosti – one su, znate, bile od neprocenjive vrednosti, zaista veliko otkriće – da ih pošalju u Prirodnjački muzej u Njujorku.“ Uzbuđeno je spustio štapiće. „Ali taman kada je trebalo fosili da otputuju, skriveni u prtljagu jednog američkog mornaričkog oficira, Japanci su bombardovali Perl Harbor. Iznenada se i Amerika našla u ratu. Nijedan brod nije mogao da iz Pekinga isplovi za Sjedinjene Države. Ono malo američkih vojnika brzo je savladano. Mornarički oficir zadužen da pekinškog čoveka odnese u Njujork odveden je u logor u Šangaju. Meseci su prolazili. Naposljetku mu je stigao prtljag. Ali znate šta? U njemu više nije bilo kostiju.“

Razmislila je o tome. „Znači, uzeli su ih Japanci.“

„Pa, Amerikanci su mislili da je tako. Ali ne i Kinezi! Neki od njih i dalje misle da je sve bila zavera Amerikanaca da ih ukradu. Naravno“ – raširio je ruke – „to je smešno.“

Potisnula je uspomenu na seksualno uzbuđenje, pošto je taj pokret izazvao da na sebi i oko sebe oseti Lu Mingove noge i ruke. On je isto tako raširio ruke, u *Blistavoj kafi. Shvataš, Julijen, ja sam potpuno sebičan* – mada doktor Spenser, belac, nije jednako delovao na nju. Belci nikada nisu tako delovali na nju. Mada je bio fin, taj arheolog. Dopao joj se. „Dakle.“ Prebiralala je po hrani na tanjiru. „Šta vi mislite da se desilo sa pekinškim čovekom? I kakve to veze ima sa Tejarom de Šardenom?“

U očima mu je sevnulo zavereničko zadovoljstvo. „Mislim da se Tejar dokopao kostiju poslednjih dana rata.“

„Šalite se.“

„I mislim da ih je sakrio ovde u Kini.“

„Molim?!“

„Tako je. Slušajte.“ Nagnuo se napred. „Moj deda je bio čuveni geolog. Henri Bingam. Predavao je na Stanfordu, dobro je poznao Tejara. Tejar je, znate, nekoliko puta dolazio na Stanford. On mu je rekao da će vratiti pekinškog čoveka. Zakleo ga je na tajnost.“

„To vam je deda ispričao?“

„Da.“

„A da li vam je ispričao šta je Tejar uradio sa pekinškim čovekom?“

„To nije znao. Čuo je samo neke priče. Ali ja sam sklopio čitavu sliku – Tejarova pisma, dnevnike, filozofske spise – i mislim da su kosti skrivene na severozapadu Kine. Negde u pustinji.“

„Neverovatno.“ Spustila je štapiće na sto i odgurnula tanjir. Između njih je zavladao tišina, koju je smesta ispunio zveket posuđa iz trpezarije i žagor razgovora na mnogim jezicima.

Onda se tu stvorila konobarica. „*Chibao-le?*“, zarezala je. „Jeste li završili?“

„Eh.“ Alis je digla pogled i klimnula. „*Suanzhang?*“, rekla je tiho.

„Vi sjajno govorite kineski“, rekao je on začuđeno dok je zatvarao beležnicu i vraćao je u džep.

„Ovo? Ma samo sam tražila račun.“

„Ne, zaista.“ Uozbiljio se. „Jedno me je zanimalo u vezi sa vama. Mogu li da pitam – nešto sam razmišljao – još otkako smo razgovarali telefonom – da niste možda u rodu? Sa Horasom Maneganom? Kongresmenom?“

Oklevala je i on je video da joj se lice malčice steglo.

„Znači on je vaš otac! I mislio sam da je tako. Znate – ’Alisin govor’. Oni nemiri. Znate: *Imam malu kćerku po imenu Alis*. Hoću da kažem, vi se zovete Alis.“

„Da.“ Sklopila je oči zato što je osetila da propada.

„Znači vi ste *baš ta* Alis.“ Pružio je ruku i stegao joj rame. „Čoveče. To je sigurno bilo veoma teško. Zar ne? Tako odrasti.“

One tri devojčice što su poginule...“ Saosećajno je zavrteo glavom.

O, da. Alis je znala za smrt te tri devojčice. Znala je fotografije na kojima se smeju u školi, one koje su objavljene u svim novinama, tople smeđe oči, stidljivi izrazi i plastične šnale. Znala je te-ve snimke na kojima njihovi roditelji vrište.

Sve to kao da se zauvek zaledilo oko nje. Toplo večer, gomila koja je ispunila stadion, da čuje govor njenog oca povodom izbora u Kongres. Sećala se kako je ručicama pokrivala uši dok je masa klicala svakoj njegovoj reči, dok su mahali pesnicama u vreloom vazduhu. „Da moja devojčica sedi pored obojenog dečaka u školi? Nikada!“ Osetila je snažan stisak oko struka, i onda su je digli, i mahnuli njom, kao zastavom. „Ovo je moja devojčica Alis. Najlepša devojčica na čitavom svetu!“ Sećala se svoje panike, svog isprekidanog, ubrzanog disanja zbog koga nije mogla da izgovori: *Stani – molim te* – a onda rafalne paljbe bliceva, pa se sve završilo. Spustili su je nazad na stolicu. Onda je gomila izašla, izlila se na ulice Četvrtog i Petog kvarta, gde su živeli crnci. Ruke koje su aplaudirale sada su držale sekire i flaše od kole pune benzina.

Ljudi su posle zauvek zapamtili njeno ime. Kada se dim raščistio i kada su zgarišta raskrčena i tri devojčice odnete u džakovima, našli su njeno ime ispisano kredom na čađavom pločniku: Alis.

„Da“, rekla mu je tiho, dok joj je srce snažno tuklo. „Ja sam ta Alis. Ali tada sam bila samo dete i radije ne bih da o tome da pričamo. Hoću da kažem, sada znate. Ali dosta o tome.“

„Nema problema“, rekao je on posramljeno. „Stvarno, izvinite. I znate šta. Da sam ja na vašem mestu, i ja bih čitav život proveo u Kini. Stvarno. U potpunosti vas razumem.“

„Sumnjam“, uspela je da izusti. „Ali svejedno hvala.“

Konobarica se vratila i ostavila račun. Alis ga je gurnula preko stola Spenseru. „Samo jedno“, rekla mu je. „Ovde me

niko ne zna kao Alis Manegan. Koristim kinesko ime – Mo Aili. Lakše je tako.“

„Hoćete da vas i ja tako zovem? Mo...“

„Mo Aili. Ne. Vi ne morate. Zovite me Alis.“ Ustala je od stola. „Ipak ste i vi stranac.“

Zamenik direktora Han, iz Instituta za paleontologiju kičmenjaka i paleoantropologiju, zavalio se u stolici od tikovine. Njegov kabinet bio je jednostavan i funkcionalan, ali je nameštaj bio čvrst i od tamnog starog drveta a kvalitetne stare slike visile su na zidovima. Napolju je hućao silni tok Sidžimenvajja, bujica kamiona, zaprega i automobila, ljudi i bicikala, zid glasova i truba i mehanički žagor grada koji raste. Zamenik direktora je posmatrao američkog doktora nauka. Sirov, istrošen i prekriven kovrdžavim žutim maljama. Kakav tuđin.

A sa njim ta žena tumač, kose boje bakra, koja se predstavila kineskim poslovnim imenom Mo Aili. Mo ispravna i puna ljubavi. Lepo ime, starinsko; očigledno je imala ukusa. Naravno da je i dalje strankinja, imala je taj mahniti agresivni pogled, kao i svi oni. Mada ju je bilo lakše gledati, bila je sitna i manje – na tren je napućio usne – manje razmetljivo građena od većine strankinja.

„Zameniče direktora Hane“, govorila je, prevodeći reči plavokosog čoveka sa engleskog. „Potrebne su nam dozvole. Godine 1923, na severozapadu, francuski sveštenik Pjer Tejar de Šarden otkrio je prvi lokalitet iz kasnog paleolita u istočnoj Aziji. To je mesto poznato kao Šuidunggou, u pokrajini Ningsija. Tejar de Šarden je voleo pustinje severozapada. Uvek je čeznuo da se tamo vrati. Doktor Spenser kaže da je izuzetno važno početi sa pretragom te lokacije na severu Ningsije i u okolnoj pustinji, koja se zove“ – okrenula se i ponovo pitala muškarca za ime – „koja se zove Ordos.“

„Te oblasti su zatvorene.“

„Znamo. Zato i tražimo dozvole.“

One su i više nego zatvorene, pomislio je Ljutito. Pune su raketnih baza, blistavih nuklearnih trnova sakrivenih u pećinama, uperenih ka Rusiji. I ne samo raketnih baza, već i logora za prinudni rad. Naglas je rekao: „Ostaci pekinškog čoveka iskopani su ovde, u Džoukoudijenu, odmah izvan grada. Nikada se nisu nalazili u tom delu Kine. Nikada nisu tamo ni izlagani. Nikada tamo nisu ni proučavani.“ Značajno se nakašljao.

Klimnula je glavom. Onda su njih dvoje razgovarali na njihovom iskidanom i zbrzanom engleskom. „Ipak“ – vratila se na kineski – „ovaj naučnik veruje da je francuski sveštenik možda došao do sinantropa na kraju Japanskog rata, pa ga je tamo poslao.“

„Smem li da pitam zašto to veruje?“

„Zato što je njegov deda bio sveštenikov prijatelj. Sveštenik je poverio njegovom dedi da se sprijatelji sa izvesnim pukovnikom Akaborijem, oficirom u okupacionoj vojsci i paleontologom amaterom. Tejar je bio protivnik Japanca, kao i mnogi Francuzi koji su se u to doba zadesili u Peking, ali izgleda da mu je Akabori nešto ponudio – pekinškog čoveka.“

Zamenik direktora Han je razmislio o tome: Takeo Akabori, da, nebitna ličnost, zadužen za strance iz neutralnih nacija u Peking, ako se dobro seća. Ali zanimanje za paleontologiju? Za pekinškog čoveka? Toga se nije sećao.

Sada je govorio plavokosi čovek.

„Doktor Spenser želi da naglasi istraživački značaj tih fosila“, rekla je žena. „Pekinški čovek je bio najkoherentnija grupa fosila homo erektusa nađena u Aziji. Ako ga nekako nađemo, doprineli bismo rešenju najvažnijeg spora u izučavanju porekla čoveka – raspravu između teorije regionalne evolucije i teorije porekla iz Afrike. Kada su ostaci viđeni poslednji put, među njima je bilo i stotinu pedeset sedam zuba. Delovi četrdeset različitih pojedinaca. Potreban je samo jedan potpuno očuvan. Ako bismo sa njega uzeli uzorak, naučnici bi mogli

da analiziraju strukturu DNK tog stvorenja, i da je uporede sa DNK savremenih Azijaca i savremenih Afrikanaca. To bi bilo svetski važno istraživanje.“

Svetski važno?, pomislio je Han. *Ke bu shi ma*. Ako se pekinški čovek nađe, ovaj nekada izuzetno poznati lokalitet homo erektusa ponovo će se naći u središtu pažnje. Ovako, sada, novi fosili koje su iskopali posle 1941. čuvali su se na sve strane, u prašnjavim kutijama, na nekoliko mesta u Peking. Nisu bili sortirani, nisu bili obeleženi, nisu bili posebno bitni. Ponovni nalazak pekinškog čoveka sve bi promenio. Međutim, naglas je suprotstavio: „Znate, ja sam pregledao tehničku literaturu još otkako sam primio pismo doktora Spensera.“ Zastao je i pogledao u stranu, kroz prozor, ka bučnom bulevaru. „Oprostite mi. Neuk sam! Nisam našao nikakve citate Adama Spensera sa Univerziteta Nevade u Rinu. Nema članaka, nema referenci, nema fusnota...“

Žena je to prevela oklevajući. Zamenik direktora Han je primetio muškarčevu nelagodu kada joj je odgovorio. Eh, detinjasti Amerikanci, zar baš ništa ne mogu da prikriju? Bilo je očigledno da je taj čovek, koji je tako pažljivo zapisivao u svojoj *benzi* nebitna ličnost sa nevažnog univerziteta.

Ona je progovorila. „Doktor Spenser ne saraduje sa međunarodnim časopisima. Njegovi radovi objavljuvani su u samo dva časopisa: Jedan je *Antropološki žurnal Kalifornije i Velikog basena* a drugi *Američka praistorija*. Njegova specijalnost su drevne pustinske kulture. Prošle godine se, međutim, u potpunosti posvetio potrazi za pekinškim čovekom.“

Zamenik direktora Han je klimnuo glavom, ali je pomislio: Kakve besmislice! Oni nikada neće naći pekinškog čoveka. Mada, koliko bi takvo otkriće čudesno uvećalo ugled nacije! Čitav svet bi se podsetio da Kina nije samo jedina, naravno, najstarija stalna kultura na zemlji već takođe – sasvim moguće – mesto odakle potiče čitav ljudski rod. Ah, da, čast bi bila ogromna. Ali to se neće desiti. Kostu su nestale previše davno.

Pogladio se po bradi, zureći u gomilu koja se na Sidžimen-vaiji oprala od odreda vojnika koji su marširali. Bila je to demonstracija sile naročito česta u prestonici, posle događaja od četvrtog šestog na Trgu Tjenanmen. Vojnici su marširali a gomila se skupljala za njima, crnokosa ljudska plima pešaka i biciklista koja je većito proticala ulicama.

Ponovo je pogledao posetioce, podsetivši se da treba u obzir da uzme još nešto u vezi sa pekinškim čovekom – da su Evropljani oduvek želeli da te fosile prisvoje za sebe. Zar nisu muzeji u Londonu, Parizu i Berlinu prepuni kineskih dragocenosti? Zamenika direktora Hana prođe nalet straha dok je razmišljao o ambisu koji se upravo otvorio ispred njega. Pekinški čovek je bio jedno od velikih kulturnih blaga njegove zemlje. Ako ga ovi stranci nađu, možda ga prokrijumčare napolje. Zar nije manje-više uvek tako bilo pre? Zamenik direktora Han je proučavao uglačanu površinu svog stola i prisećao se. Pekinški čovek je nestao na putu za Prirodnački muzej u Njujorku, odakle se – zar ne? – gotovo sigurno nikada ne bi vratio u Kinu.

Dozvolio je da se tišina produži sve dok se nije zgusnula i postala gotovo vidljiva između njih. Amerikanac se meškoltio. Zamenik direktora ga je sa velikim zanimanjem posmatrao kako sa olovkom i beležnicom, grubošću, svojom umišljenom zapadnjačkom sigurnošću da će sve, na kraju, biti po njegovom pokazuje svoj *waibiao* – svoje nestrpljenje. Kao da je samo to ispravan način da se postupa.

Zamenik direktora je mogao da im izda dozvole, naravno, ako bi to bilo svrsishodno. Ali da li je tako? Treba li da ih izda? Projekat će sigurno propasti. Mada, postojao je jedan detalj u hipotezi ovog Amerikanca koji mu je bio neodoljiv – potencijal da se eliminiše neprijatna mogućnost da je kineska rasa potekla od Afrikanaca. Samo zbog toga bi se sve isplatilo. A ako *zaista* nekim čudom nađu pekinškog čoveka, i on spreči strance da ga ukradu, ugled koji će lično steći biće neizmeran. Ah, da. Neizmeran.

Dok je to razmišljao, primetio je da se strankinja drži besprekorno uzdržano. Ona bar zna šta je kontrola, za razliku od žutokosog čoveka. Zanimljivo.

Još jedna mogućnost: Ako bi odobrio tu ekspediciju, mogao bi da sa njom pošalje rođaka svog oca, profesora arheologije sa Univerziteta Huabei. Onda bi mogao da izbliza prati razvoj događaja.

A tu je bila i konačna, još prijatnija pomisao – Amerikanci su imali novca.

„Razmotriću ovo sa svojim kolegama“, rekao je. Njegov mandarinski bio je raskošan i učen, ali se u njemu i dalje čuo tečno brujanje njegovog urođenog *Beijing-ren*. „Razmotrićemo sva pitanja pa ćemo da o njima raspravimo.“

„Hvala vam. Znam da vas izuzetno uznemiravamo.“ I ona je sada, nesvesno, kotrljala i rastezala glas *r*, pošto nikada nije uspevala da obuzda tu kameleonsku osobinu svog kineskog izgovora. Većito bi upijala i oponašala naglaske sagovornika.

„Nema problema“, odgovorio je on, pošto je čuo lokalnu primesu u njenom govoru. Zaista izuzetno. A ona je i dalje sedela prekrštenih nogu i smireno. Gde joj je muž? Je li moguće da je neudata? Čudno. Ipak, sada je dovoljno čuo. „Izvinite, molim vas, ali čeka me drugi sastanak. Možete li da se vratite sledeće nedelje? Možda u utorak? Onda ćemo ponovo da razgovaramo o ovome.“

„Ah. Utorak.“ Stisnula je usne.

„Trebaće mi vremena da se posavetujem sa kolegama. Ali u međuvremenu treba da posetite lokalitet Džoukoudijen, gde je pekinški čovek prvobitno otkriven. Recite mi koji vam dan odgovara. Srediću da prođete iza ograde za turiste.“

„Ah.“ Sada se osmehnula. Bilo je očigledno da razume njegov nagoveštaj odobravanja. Okrenula se ka Americancu. Ponovo su razmenili nekoliko engleskih reči, a onda je rekla: „Hvala vam. A što se tiče istraživanja – doktor Spenser je siguran da će biti korisno za obe strane.“

„Korisno za obe strane“, ponovio je on, pa je prikrio nalet prezira. To je bila slabašna zapadnjačka fantazija. Bedna. Jedna strana uvek pobjedi. Druga izgubi. Pobediti – sve je u tome, pa da drugi plate. O, da, zadovoljno je posmatrao tog Amerikanca, vi ćete da platite, za vozila, namirnice i osoblje, četverostruko skuplje nego što je uobičajena cena, a to za vas ipak neće biti ništa jer novac kaplje sa vaših šaka kao voda.

Ponovo je pogledao sitnu riđokosu ženu, uzdržanu i opreznju. A ti, pomislio je, ti umeš da pričaš, ali ne znaš baš mnogo i nisi Kineskinja. „Smem li da kažem, Mo Aili, koliko prija upoznati strankinju koja zaista razume Kinu. Mnogi je ne razumeju. Zaista. Vi ste ekspert.“

Ona ga je na tren nezaštićeno pogledala. Prvo je video hitru pometnju – treba li da mu veruje da je iskren? Naravno da ne, on to nije bio – ali je onda video uplašeni skok, nalik na zeca, hitro uhvaćen u zamku pa umiren iza njenih očiju pre nego što je ponovo uspostavila vlast nad sobom. Video je njenu čežnju. Bilo je to samo na tren, oči su joj trepnule, ali je video. Ta žena je zaista želela da bude Kineskinja!

„Hvala vam, zameniće direktora Hane.“ Prekrstila je pegave ruke.

Kroz svoju okorelu, mnogo puta lakiranu školjku, čiji su slojevi nastajali u ratnom detinjstvu, u revoluciji, onda u anti-desničarskim pokretima, Velikoj gladi, Haosu, onda napokon i dobu Maove smrti, postepenoj normalizaciji, kroz sve to, osetio je kratki plamsaj saosećanja za njenu izmeštenost. Primetio ga je pa ga je potisnuo. U Kini će uvek biti zalutalih stranaca, koji beže od sopstvenih života. Uvek ih je bilo, još od dolaska prvih jezuitskih misionara pre petsto godina. On to nikada nije razumeo. Ali on je bio zauzet čovek, i nije imao vremena da o tome razmišlja.

„Želim vam sreću“, rekao je odsečno i tako završio sastanak.

Pošto je čuo da se vrata lifta otvaraju za goste, zamenik direktora Han pritisnuo je malo metalno dugme, diskretno smešteno

sa strane stola. Njegova sekretarica smesta se pojavila. Na sebi je imala zapadnjačke farmerke, sjajnu sintetičku bluzu i jarkocrveni lažni cvet u moderno, preterano nakovršanoj kosi. „Izvolite?“ Zatvorila je vrata.

„Prvo, pozovi mi komandanta Gaoa. Narodnooslobodilačka armija, oblasna komanda za Peking.“ Komandant Gao je bio njegov zet, ali taj odnos nije nameravao da spomene sekretarici.

„Komandanta Gaoa? Oh. Razumem.“ Zapisala je.

„Mislim da ćemo ove *waiguoren* morati da pratimo.“

Klimnula je, sa spremnom olovkom.

„Onda, nađi profesora Kung Džena sa Univerziteta Hua-bei. Arheološki fakultet. Reci mu da dođe u Peking nekog od narednih dana.“ Kung Džen je bio rođak zamenika direktora.

„Da.“

„Na kraju.“ Pogledao ju je u oči. „Otvori dosije za ovu ženu tumača Mo Aili. Hoću da znam njenu prošlost, za koga je radila, kakve su joj navike. Prevodiocice obično ne držimo pod nadzorom. Ali kod nje“ – zagledao se kroz prozor u glasnu bujicu saobraćaja – „kod nje postoji nešto čudno. Kada vidiš dva lica, čuvaj se tri noža. Zar nije tako? Ona nešto krije. Da. U to sam siguran.“